

УДК 347.91

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.12>

ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ В СВІТЛІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

Ковачев П.І.,

*аспірант кафедри цивільної юстиції та адвокатури,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

ORCID: 0009-0009-7140-2158

e-mail: p.i.kovachev@nlu.edu.ua

Ковачев П.І. Інститут цивільної конфіскації в світлі практики Європейського суду з прав людини та національний контекст.

Представлена стаття висвітлює питання співвідношення конструкції цивільної конфіскації та її практичного застосування в контексті дотримання фундаментальних прав, гарантованих ЄКПЛ.

Крізь призму правових висновків ЄСПЛ, сформованих останнім при розгляді справ, у яких піднімалися питання застосування механізмів конфіскації у позакримінальній сфері, автором здійснено спробу аналізу моделей цивільної конфіскації, реалізованих у національному праві, а саме: 1) стягненню необґрунтованих активів та 2) стягненню активів в дохід держави за наслідками застосування санкцій.

Відштовхуючись від того, що будь-який тип конфіскації, в тому числі й поза межами сфери кримінального переслідування, є втручанням у право особи на мирне володіння майном, що піддається захисту відповідно до статті 1 Протоколу № 1 до ЄКПЛ, підкреслюється, що застосування цього способу позбавлення права власності повинно підлягати оцінці крізь призму відповідних конвенційних положень. Останнє, водночас, вимагає дотримання, у сукупності, трьох базових критеріїв правомірності втручання у право на мирне володіння майном, якими постають: 1) законність втручання; 2) легітимна мета втручання; 3) дотримання справедливого балансу.

З наведеного підходу, процесуальна модель цивільної конфіскації необґрунтованих активів визнається ЄСПЛ такою, що не суперечить положенням ЄКПЛ за умови її відповідності загальним засадам, визначеним у статті 1 Протоколу № 1 до ЄКПЛ та при застосуванні якої має місце дотримання всіх трьох критеріїв правомірності втручання у право на мирне володіння майном, які попередньо були сформульовані ЄСПЛ у низці своїх рішень.

Стосовно іншої моделі цивільної конфіскації – стягнення підсанкційних активів, яка була запроваджена в національному законодавстві в 2022 році, підкреслюється можливість існування дискусії на предмет її відповідності конвенційним нормам, позаяк окреслена модель відповідного правового аналізу на рівні ЄСПЛ ще не проходила. У зв'язку з цим та виходячи з виробленого ЄСПЛ трискладового тесту на пропорційність, автором викладене власне бачення щодо відповідності вказаної конструкції конвенційним нормам, з акцентом на проблематиці дотримання останнього критерію – а саме справедливого балансу та процедурних гарантій при вирішенні питання про стягнення підсанкційних активів в дохід держави.

Ключові слова: цивільна конфіскація, необґрунтовані активи, стягнення необґрунтованих активів, санкції, конфіскація підсанкційних активів.

Kovachev P.I. The institute of civil confiscation in the light of the practice of the European court of human rights and the national context.

The presented article highlights the issue of the correlation between the design of civil confiscation and its practical application in the context of compliance with fundamental rights guaranteed by the ECHR.

Through the prism of the legal conclusions of the ECtHR, formed by the latter when considering cases in which the issues of applying confiscation mechanisms in the non-criminal sphere were raised,

the author attempted to analyze the models of civil confiscation implemented in national law, namely: 1) the seizure of unsubstantiated assets and 2) the seizure of assets to the state income as a result of the application of sanctions.

Starting from the fact that any type of confiscation, including outside the scope of criminal prosecution, is an interference with the right of a person to peaceful possession of property, which is protected in accordance with Article 1 of Protocol No. 1 to the ECHR, it is emphasized that the use of this method of deprivation of property rights must be assessed through the prism of the relevant convention provisions. The latter, at the same time, requires compliance, in aggregate, with three basic criteria for the lawfulness of interference with the right to peaceful possession of property, which are: 1) legality of the interference; 2) legitimate aim of the interference; 3) observance of a fair balance.

Based on the above approach, the procedural model of civil confiscation of unjustified assets is recognized by the ECtHR as not contradicting the provisions of the ECHR, provided that it complies with the general principles defined in Article 1 of Protocol No. 1 to the ECHR and that all three criteria for the lawfulness of interference with the right to peaceful possession of property, which were previously formulated by the ECtHR in a number of its decisions, are observed in its application.

Regarding another model of civil confiscation – the recovery of sanctioned assets, which was introduced into national legislation in 2022, the possibility of a discussion on its compliance with convention norms is emphasized, since the outlined model of the corresponding legal analysis at the ECtHR level has not yet been passed. In this regard, and based on the three-component proportionality test developed by the ECtHR, the author sets out his own vision on the compliance of the specified construction with convention norms, with an emphasis on the issue of compliance with the last criterion – namely, a fair balance and procedural guarantees when resolving the issue of recovering sanctioned assets to the state's income.

Key words: civil confiscation, unsubstantiated assets, recovery of unsubstantiated assets, sanctions, confiscation of sanctioned assets.

Постановка проблеми. Глобалізація як явище, що торкається багатьох сфер суспільного життя, в тому числі й правових відносин, сприяє поширенню та імплементації окремих юридичних конструкцій, які в певний період часу існували та реалізовувались лише в межах деяких правових систем. Як один із яскравих прикладів цього можна навести інститут цивільної конфіскації (non-conviction based confiscation / civil assets forfeiture), який первинно з'явився у країнах англо-американської правової сім'ї та з часом знайшов свого втілення в національному праві країн, що традиційно відносяться до континентальної (романо-германської) правової сім'ї.

Відповідна тенденція не оминула й Україну, яка в останнє десятиліття, знаходячись у пошуку ефективних засобів протидії незаконному збагаченню та загрозам національній безпеці, сформувала у національному законодавстві дві спеціальні процесуальні моделі цивільної конфіскації: 1) стягнення необґрунтованих активів та 2) стягнення активів в дохід держави за наслідками застосування санкцій. Вивчення окреслених моделей та практики їх застосування на сьогодні вбачається дуже актуальним, передусім, для національної доктрини процесуального права й визначає певну кількість перспективних векторів наукового пошуку.

В аспекті дослідження перелічених інструментів цивільної конфіскації, вважаємо за необхідне підкреслити, що не залежно від правових підстав її застосування та специфіки процесуального механізму, будь-яка із згаданих вище конструкцій має забезпечувати дотримання базових конституційних гарантій, а також конвенційних прав особи.

Зважаючи на викладене, **метою** цього дослідження є аналіз окремих правових позицій Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), сформульованих останнім при розгляді справ, у яких піднімалися питання застосування механізмів конфіскації у позакримінальній сфері. Останнє, на наше переконання, є важливою складовою як при вивченні природи цивільної конфіскації в цілому, так і в аспекті розгляду питань легітимізації інструментів цивільної конфіскації та визначенні перспектив їх усталеності в межах національного правопорядку.

Стан опрацювання проблеми. Відзначимо, що обговоренню окреслених питань була присвячена чимала кількість наукових праць як національних, так і іноземних дослідників, зокрема, С. Бікеліса (S. Bikelis) [1], К. Кінг (C. King) [2], Дж. МакБрайда (J. McBride) [3], Н.Є. Блажівської [4], В.В. Бобріченка [5], О.В. Єрмака [6], О.О. Колотила [7], Н.Ю. Філатової [8], Т.М. Хутор [9], І.В. Яковюка [10] та інших, здобутки яких стали вагомим підґрунтям для написання цієї роботи.

Виклад основного матеріалу. Оскільки будь-яка конфіскація являє собою втручання в право на мирне володіння майном, гарантованого Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), застосування цього способу позбавлення права власності повинно піддаватись оцінці крізь призму відповідних положень ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ, а також низки інших конвенційних норм.

З контекстуального аналізу рішень ЄСПЛ, зокрема, рішення у справі «Спорронг і Льоннрот проти Швеції», випливає, що ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ визначає три окремі правила. Перше з них закріплює концепт мирного володіння майном, як основоположну засаду. Друге та третє правила мають спеціальний характер та визначають випадки і умови, за яких допускається втручання у відповідне право, зокрема, законність та обумовленість суспільними інтересами, а також передбачають право держави на здійснення контролю за використанням майна відповідно до загальних інтересів [6, с. 116; 11, с. 151; 12].

У контексті оцінки норм національного законодавства держав-членів ЄКПЛ та застосування відповідних конвенційних норм при розгляді справ про конфіскацію майна, ЄСПЛ були вироблені три базові критерії при вирішенні питання правомірності втручання у право мирного володіння майном: 1) законність втручання; 2) легітимна мета втручання; 3) дотримання справедливого балансу [9, с. 14-15; 11, с. 176-226; 13, с. 23-20].

Перелічені критерії ЄСПЛ застосовує й по відношенню до цивільної конфіскації, стосовно якої судом була накопичена певна практика, яка в цілому підтримує легітимність застосування вказаного інструменту в світлі загальних прав людини [14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21], відмічаючи, що існування моделей конфіскації активів без винесення обвинувального вироку можуть бути повністю сумісні із ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ, за умови дотримання трьох вищевказаних критеріїв [13, с. 24].

Так, встановлення відповідності цивільної конфіскації критерію законності втручання вимагає передбачення такого інструменту на рівні національного закону держави-відповідача [8, с. 237]. Тобто, втручання у здійснення власником свого права на мирне володіння майном має відповідати національному праву, ґрунтуватися на ньому та не бути свавільним [11, с. 176]. Щодо цього Н.Є. Блажівська справедливо відзначає, що якщо держава-учасниця ЄКПЛ не спроможна навести правових підстав у національному законодавстві для обмеження права власності, то й втручання у відповідне право не може рахуватися правомірним згідно ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ. У наведених ситуаціях, пише вчена, навіть відсутня потреба у розгляді питання про дотримання справедливого балансу між інтересами суспільства (загальними інтересами) та вимогами захисту основних прав особи [11, с. 177].

З іншого боку, як наголошує Н.Ю. Філатова, перевірка дотримання вказаного критерію не обмежується лише констатацією факту наявності норми про цивільну конфіскацію активів у національному законодавстві. Як приклад вчена приводить рішення ЄСПЛ у справі «Дімітрови проти Болгарії», в якому судом було зазначено, що вимога законності означає, з поміж іншого, відповідність конфіскації засадам верховенства права, у зв'язку з чим національний закон держави-відповідача має бути доволі точним (*sufficiently precise*), а наслідки його застосування – прогнозованими (*foreseeable*), а також забезпечувати засоби правового захисту особи від свавільного втручання у її власність [8, с. 237].

Стосовно критерію легітимності мети в науковій літературі наголошується на тому, що будь-яка форма втручання у право власності, незалежно від того яка норма поширюється на неї, може бути виправданою лише в тому випадку, коли вона відповідає вимозі наявності легітимної мети (*legitimate aim*), тобто здійснюється в інтересах суспільства або в загальних інтересах (*public or general interest*), що прямо впливає з положень ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ [11, с. 189].

ЄСПЛ, при цьому, неодноразово підкреслював, що державам надається широка свобода розсуду при виявленні проблем, що зачіпають суспільні інтереси та обґрунтовано вимагають засобів контролю та належного застосування таких засобів [14]. Особливо це виправдано політикою боротьби із злочинністю та корупційними проявами [19; 22].

В цьому контексті заслуговує на увагу приклад регламентації інструментів цивільної конфіскації у законодавстві Італії та Грузії, оцінку яким надавав ЄСПЛ у своїх рішеннях, зокрема, у справах «Аркурі та інші проти Італії» та «Гогітідзе та інші проти Грузії». Розглядаючи заяви громадян вказаних країн суд в обох випадках визначив, що втручання у право заявників на безперешкодне користування своїм майном було пропорційним переслідуваній законній політичній меті. У ви-

падку Італії чинне законодавство передбачало презумпцію того, що майно осіб, підозрюваних у зв'язках із мафіозними організаціями, є доходами від злочинної діяльності. У Грузії аналогічна презумпція застосовується до всього майна державних посадових осіб, що звинувачуються у вчиненні низки економічних злочинів [23, с. 240]. Зокрема, у справі «Гогітідзе та інші проти Грузії», ЄСПЛ зазначив, що у випадку, коли конфіскація була застосована незалежно від наявності кримінального обвинувачення, а була швидше результатом окремого «цивільного» (у розумінні пункту 1 статті 6 ЄКПЛ) судового провадження, метою якого є повернення майна, набутого незаконним шляхом, такий захід, навіть якщо він передбачає безповоротну конфіскацію майна, незважаючи ні на що, кваліфікується як контроль за користуванням майном у розумінні другого абзацу ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ. За результатами розгляду цієї справи ЄСПЛ дійшов висновку, що конфіскація майна заявників повністю відповідала вимогам, що містяться у ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ [7, с. 85]. Отже, на прикладі вищевказаних справ можна простежити, що ЄСПЛ готовий підтримати застосування інструментів цивільної конфіскації, якщо їх використання виправдано доволі гострою суспільною необхідністю [23, с. 240].

Підхід до сприйняття конфіскації поза межами кримінального обвинувачення, як засобу контролю за користуванням майном, у випадках, коли відповідні активи були незаконно набуті або за відсутності доказів законності їх походження, простежується й у низці інших рішень ЄСПЛ («Батлер проти Сполученого Королівства», «Філіпс проти Сполученого Королівства», «Ріела та інші проти Італії», «Сан проти Росії», «С.М. проти Франції») [16; 20; 24; 25; 26].

Так, до прикладу, в рішеннях у справах «Батлер проти Сполученого Королівства» та «Філіпс проти Сполученого Королівства» ЄСПЛ наголосив, що хоча заявники у цих категоріях справ позбавляються конфіскованого майна назавжди, такий акт втручання держави в реалізацію особою права на майно може розглядатись з позиції права держави забезпечувати виконання законів, які їй вбачаються необхідними для здійснення контролю за використанням власності у відповідності із загальними інтересами суспільства [8, с. 236]. Аналізуючи відповідну практику Н.Ю. Філатова підкреслює, що вилучення майна, задіяного у злочинній діяльності чи набутого внаслідок її здійснення, унеможливило його використання в такій діяльності у майбутньому, й, відповідно, допомагає попередженню злочинності як такої, з огляду на що ЄСПЛ і займає позицію, що як цивільна, так і кримінальна конфіскація відповідає критерію необхідності втручання [8, с. 236-237].

Водночас абстрактність категорії «інтереси суспільства», у поєднанні з широкою свободою держав самостійно визначати її зміст, зумовлює необхідність врахування дотримання ще одного критерію правомірності втручання у право мирного володіння майном – справедливого балансу між інтересами суспільства та вимогою захисту приватних інтересів окремої особи (fair balance between the demands of the general interest of the community and the requirements of the protection of the individual's fundamental rights) [11, с. 198]. Вказаний критерій складається з низки компонентів, серед яких ЄСПЛ, насамперед, вимагає встановлення пропорційності між заходами, що вживаються державою та конкретною метою, яку переслідує втручання у права власності (proportionality of the interference) [11, с. 198].

Зокрема, в аспекті конфіскації вимога пропорційності вважається дотриманою тоді, коли між стягненням майна в дохід держави і протиправною діяльністю, в якій таке майно задіяне або набуто за рахунок цієї діяльності, існує очевидний і безпосередній зв'язок, і коли внаслідок конфіскації на особу не покладається надмірний майновий тягар [8, с. 237].

Поряд із пропорційністю, встановлення критерію справедливого балансу передбачає також дотримання низки процедурних гарантій відповідачів в процесі цивільної конфіскації, які містяться у ст. 6 ЄКПЛ, зокрема, але не виключно:

- змагальний характер;
- можливість для сторони представити документальні та усні докази;
- можливість мати самостійно запрошеного професійного представника;
- можливість спростування стороною презумпції про кримінальний характер активів;
- право судді не застосовувати презумпцію, якщо він вважає, що таке застосування призведе до серйозних ризиків для справедливості провадження;
- наявність індивідуальної оцінки того, які частки майна повинні бути конфісковані з огляду на факти справи;
- надання заявникові розумної можливості викласти свої аргументи у національних судах;
- надання заявникові всебічного доступу до відповідного провадження [27, с. 55].

Так, у рішенні по справі «Філіпс проти Сполученого Королівства», де заявником оспорювалась процедура цивільної конфіскації, ЄСПЛ приділив увагу низці критеріїв справедливості такої процедури. Зокрема, судом перевірялось чи було рішення про конфіскацію активів винесено національним судом з дотриманням встановленої законом процедури, а саме публічність слухання, чи мало місце попереднє розкриття суті обвинувачення та чи мав відповідач можливість представити документальні та усні докази. Крім цього судом, як важлива гарантія, встановлювалась можливість відповідача спростувати презумпцію незаконного походження активів, яка передбачена національним законом [1, с. 63-64]. В іншому рішенні у справі «Гірінгс проти Нідерландів» ЄСПЛ наголосив, що використання презумпції незаконності походження активів, за умови надання стороні можливості її спростування, є сумісним з принципом презумпції невинуватості, водночас не надання такої можливості слід розцінювати як порушення ст. 6 ЄКПЛ [28].

У рішенні в справі «Аркурі та інші проти Італії», оцінюючи пропорційність втручання ЄСПЛ відзначив, що процедура конфіскації без винесення обвинувального вироку здійснювалась національними судами в присутності обох сторін та з дотриманням гарантій захисту у всіх інстанціях. Висновки цих судів не є такими, що ґрунтуватись на звичайних підозрах, оскільки було надане повне обґрунтування з усіх спірних питань, що виключає будь-який ризик свавілля. Звідси випливає, що для забезпечення дотримання положень ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ важливе значення матимуть також забезпечення доступу до участі у справі, можливості надати докази для спростування ордеру на конфіскацію та права на оскарження рішення про конфіскацію [13, с. 24].

Поряд із цим у низці справ ЄСПЛ, застосовуючи вищевказані критерії, додатково констатував правомірність цивільної конфіскації необґрунтованих активів не лише в осіб, які підозрюються у вчиненні правопорушень, а й у третіх осіб, зокрема, членів сімей або інших близьких родичів, котрі в силу пов'язаності з особою правопорушником не відповідають ознакам добросовісного володільця («Сіліцкієне проти Литви», «Морабіто та інші проти Італії», «Раймондо проти Італії», «Саккочча проти Австрії», «Веб проти Сполученого Королівства») [21; 29; 30; 31; 32].

У цьому контексті показовим прикладом може послугувати рішення у справі «Сіліцкієне проти Литви», в якому ЄСПЛ оцінював обставини конфіскації майна, що належало вдові чиновника, який за життя підозрювався у вчиненні корупційних правопорушень, крізь призму ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ. У вказаному рішенні суд, поряд із застосуванням загальних критеріїв правомірності втручання у мирне володіння майном, додатково сформулював висновки щодо обставин, які мають братися до уваги при розгляді питання про цивільну конфіскацію активів у третіх осіб, що пов'язані з особою правопорушником, а саме: 1) чи обізнаний відповідач про незаконність походження майна; 2) чи може відповідач пояснити походження майна; 3) вид та тяжкість правопорушення; 4) наявність відомостей про те, чи не є третя особа фіктивним власником [21].

Висновки та дискусія. Отже, як можна побачити, процесуальна модель цивільної конфіскації необґрунтованих активів визнається ЄСПЛ такою, що не суперечить положенням ЄКПЛ за умови її відповідності загальним засадам, визначеним у ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ та при застосуванні якої має місце дотримання всіх трьох критеріїв правомірності втручання у право на мирне володіння майном, які попередньо були сформульовані ЄСПЛ у низці своїх рішень.

Водночас, у цьому аспекті, очевидно матиме місце дискусія стосовно відповідності конвенційним нормам іншого національного механізму цивільної конфіскації активів за наслідками застосування санкцій, оскільки відповідного правового аналізу на рівні ЄСПЛ така модель ще не проходила.

Відзначимо, що питання застосування майнових обмежень прав власників через застосування санкцій, були предметом розгляду ЄСПЛ у справах «Аль-Дулімі та Montana Management Inc проти Швейцарії», «Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret AS проти Ірландії», «Нада проти Швейцарії», в яких заявники попередньо ставали підсанкційними суб'єктами на підставі резолюцій Ради безпеки ООН [33; 34; 35]. У рішеннях по всім трьом справах ЄСПЛ сформулював висновки, що втручання в права, що були предметом розгляду у цих справах, було передбачено законом та переслідувало легітимну мету, що є двома критеріями, які визначають дотримання конвенційних положень. Зокрема, у справі «Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret AS проти Ірландії» законною метою було визнано дотримання Ірландією міжнародних зобов'язань, що випливали з членства держави в Європейському Союзі, умови якого передбачали застосування санкцій, визначених у вимогах резолюції Ради безпеки ООН. А у справі «Нада проти Швейцарії» ЄСПЛ постановив, що

санкції мали законну мету, серед іншого, задля запобігання злочинності та забезпечення національної безпеки Швейцарії [3, с. 13].

Разом із тим перелічені кейси навряд чи можна визнати релевантними по відношенню до української моделі конфіскації активів за наслідками застосування санкцій, оскільки на відміну від неї, в окреслених справах санкції Ради безпеки ООН були класичними й передбачали вилучення майна в осіб не назавжди, а лише як тимчасовий захід, що створює перешкоди у його володінні та користуванні [3, с. 12]. Водночас кейсів, подібних тим, які розглядає на сьогодні Вищий антикорупційний суд, практика ЄСПЛ не торкалася.

Деякі дослідники у зв'язку з цим зазначають, що запровадження санкційного механізму конфіскації активів може мати наслідком оспорування такого механізму в ЄСПЛ на тій підставі, що він суперечить ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ, а також ст. 6 ЄКПЛ [36]. Зокрема в літературі можна зустріти позицію, що навіть якщо санкція у вигляді вилучення активів у дохід держави може загалом переслідувати легітимну мету, залишатиметься дуже висока ймовірність того, що ЄСПЛ вважатиме, що її застосування не забезпечило справедливої рівноваги, а в деяких випадках прирівнюється до покарання без визнання особою винною. При цьому, з огляду на наявність повноважень заморожувати або блокувати активи відповідно до Закону України «Про санкції», ЄСПЛ цілком може визначити імперативний підхід до прийняття рішення про вилучення активів в дохід держави свавільним, навіть не мусячи розглядати питання забезпечення справедливої рівноваги [3, с. 28].

З іншого боку, як вже неодноразово підкреслювалося, права, захищені ЄКПЛ, не є абсолютними й можуть піддаватись обмеженню за певних обставин. Зокрема, як загальний аргумент вказується, що санкційні механізми конфіскації можуть бути прийнятними, якщо вони вважаються пропорційним засобом досягнення суспільного інтересу [10, с. 19].

У цьому контексті вважаємо за доцільне висловити думку, що по відношенню до запровадженого в 2022 році механізму конфіскації активів за наслідками застосування санкцій мають застосовуватись ті ж самі критерії, що й при оцінці інших механізмів цивільної конфіскації, зокрема, стягнення необґрунтованих активів, які вже ставали предметом аналізу у практиці ЄСПЛ.

Очевидно, що активи осіб, які стають об'єктом санкцій, передбачених п. 1¹ ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції», підпадають під поняття «майно» для цілей гарантій, передбачених у ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ й, з огляду на наслідки стягнення відповідних активів в дохід держави, існує висока ймовірність того, що ЄСПЛ розглядатиме такий захід, як позбавлення майна або контроль за його користуванням, аналогічно тому як це має місце у випадках стягнення необґрунтованих активів [3, с. 28].

З точки зору критеріїв законності та легітимної мети втручання у право мирного володіння майном передбачений національним законом санкційний механізм конфіскації активів може розглядатись як такий, що переслідує суспільний інтерес та полягає у запобіганні та протидії загрозам національній безпеці, збереженні територіальної цілісності, громадського порядку, економічного добробуту країни [37, с. 26]. Слід також враховувати контекст умов, в яких опинилася Україна та характер обставин, які зумовили прийняття відповідних змін до законодавства в умовах воєнного стану та спротиву збройній агресії.

При цьому в аспекті перспектив майбутніх проваджень у ЄСПЛ об'єктом аналізу в яких поставатиме українська модель санкцій, у тому числі конфіскація активів, найбільш чутливим, на наш погляд, залишатиметься третій критерій правомірного втручання у мирне володіння майном, а саме дотримання справедливого балансу та процедурних гарантій. Стосовно цього, зважаючи на специфіку існуючого процесуального механізму розгляду окресленої категорії справ, а також відповідачів у цих справах, можна передбачити, що особлива увага приділятиметься, насамперед, забезпеченню реальної можливості відповідачів викласти свої аргументи у національному суді, представити документальні та усні докази й, що не менш важливо, реалізації їх права на доступ до провадження та отримання професійної правничої допомоги. В цьому аспекті вирішення відповідної проблематики може бути досягнуто через застосування стандарту розгляду *in absentia* (за відсутності) до справ про санкції, на чому справедливо наголошують деякі вчені [38, с. 2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bikelis S. Label V. Content: The Problem of Non-Recognition of Civil Confiscation Orders in Europe. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2022. Vol. 15. No. 1, pp. 54–70.

2. King C. Civil forfeiture and Article 6 of the ECHR: due process implications for England & Wales and Ireland. *Legal Studies*. 2014. No 34(3), pp. 371–394.
3. Макбрайд Д. Вилучення активів в дохід держави і Європейська конвенція з прав людини. USAID, Кімонікс Інтернешнл Інк. 2023. 36 с.
4. Блажівська Н.Є. Застосування практики Європейського суду з прав людини при захисті майнових прав: монографія. Київ : Ін Юре, 2018. 532 с.
5. Бобріченко В.В. Основи спеціальної конфіскації у трактуванні Європейського суду з прав людини. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18. Право*. 2021. Вип. 35. С. 3–8.
6. Єрмак О. Конфіскація у світлі рішень Європейського суду з прав людини. *National Law Journal: Theory and Practice*. 2015. № 2/1 (12). С. 115–119.
7. Колотило О.О. Конфіскація поза межами кримінального переслідування (цивільна конфіскація): міжнародно-правовий аспект. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 3. С. 81–88.
8. Філатова Н.Ю. Новели законодавства України щодо конфіскації майна: порівняльно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми приватного права: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 94-й річниці з дня народж. В.П. Маслова*, Харків, 19 лют. 2016 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Харків. обл. осередок всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків: Право, 2016. С. 233–237.
9. Хутор Т. Цивільна конфіскація необґрунтованих активів крізь призму захисту права власності. Київ: ТОВ РЕД ЗЕТ, 2020. 24 с.
10. Яковюк І.В., Туренко А.Ю. Конфіскація російських активів для відновлення України: правові проблеми реалізації. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 161. С. 6–29.
11. Блажівська Н.Є. Теоретико-методологічні та прикладні засади застосування практики ЄСПЛ при захисті майнових прав : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.03. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 498 с.
12. *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*. № 7151/75. 23 September 1982. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57580> (дата звернення 01.07.2025).
13. The Use of Non-Conviction based Confiscation (2020). Bright Line Law, Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/the-use-of-non-conviction-based-seizure-and-confiscation-2020/1680a0b9d3> (дата звернення 01.07.2025).
14. *Arcuri and Others v. Italy*. № 52024/99. 5 July 2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-22586> (дата звернення 01.07.2025).
15. *Balsamo v. San Marino*, № 20319/17 and 21414/17. 8 October 2019. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196421> (дата звернення 01.07.2025).
16. *Butler v. United Kingdom*. № 41661/98. 27 June 2002 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-22577> (дата звернення 01.07.2025).
17. *Dimitrovi v. Bulgaria*, № 12655/09. 3 March 2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152624> (дата звернення 01.07.2025).
18. *Engel and others v. The Netherlands*. № 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72. 8 June 1976 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479> (дата звернення 01.07.2025).
19. *Gogitidze and Others v. Georgia*. № 36862/05. 20 September 2016 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167776> (дата звернення 01.07.2025).
20. *Phillips v. the United Kingdom*, № 41087/98. 5 July 2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59558> (дата звернення 01.07.2025).
21. *Silickiene v. Lithuania*. № 20496/02. 10 November 2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96056> (дата звернення 01.07.2025).
22. *Raimondo v. Italy*. № 12954/87. 22 February 1994. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57870> (дата звернення 01.07.2025).
23. Moiseienko A. The limitations of unexplained wealth orders. *Criminal Law Review*. 2022. Issue 3. pp. 230–241.
24. *Riela and Others v. Italy*. № 52439/99. 4 September 2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-42990> (дата звернення 01.07.2025).
25. *Sun v. Russia*. № 31004/02. 5 February 2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91128> (дата звернення 01.07.2025).

26. *C.M. v. France*. № 28078/95. 26 June 2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-22631> (дата звернення 01.07.2025).
27. Посібник за статтею 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Захист власності / Пер. О. Дроздова [та ін.]. Рада Європи, Європейський суд з прав людини, 2019. 75 с.
28. *Geerings v. Netherlands*. № 30810/03. 1 March 2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79657> (дата звернення 01.07.2025).
29. *Morabito and Others v. Italy*. № 58572/00. 7 June 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70006> (дата звернення 01.07.2025).
30. *Raimondo v. Italy*. № 12954/87. 22 February 1994. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57870> (дата звернення 01.07.2025).
31. *Saccoccia v. Austria*. № 69917/01. 18 December 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90342> (дата звернення 01.07.2025).
32. *Webb v. United Kingdom*. № 56054/00. 10 February 2004. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-23743> (дата звернення 01.07.2025).
33. *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland*. № 5809/08. 26 November 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138948> (дата звернення 01.07.2025).
34. *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret AS v. Ireland*. № 45036/98. 13 September 2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-22048> (дата звернення 01.07.2025).
35. *Nada v. Switzerland*. № 10593/08. 12 September 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113118> (дата звернення 01.07.2025).
36. Dornbierer, A. Working Paper 42. From sanctions to confiscation while upholding the rule of law. *Associated Institute of the University of Basel*. 2023. URL: <https://baselgovernance.org/sites/default/files/2023-03/230309%20Working%20Paper%2042.pdf> (дата звернення 01.07.2025).
37. Яковенко К. Наступна санкція. У питаннях санкційних обмежень саме на адвоката покладатиметься найбільший тягар доказування перед судом порушень прав особи, недотримання балансу між правами людини та захистом національних інтересів. *Юридична практика*. 2022. № 1-2 (1254-1255). С. 26-27.
38. Стандарти розгляду справ *in absentia* і практика ВАКС щодо стягнення активів підсанкційних осіб у дохід держави / Т. Хутор, Б. Карнаух, А. Климосюк, Т. Рябченко. Аналітичний центр «Інститут законодавчих ідей», 2023. 15 с.